

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

שעור מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת שלח תש"ע:

א] ברוקח (הלכות שבועות סימן רצ"ו) הביא את הסדר שהיו נוהגים בו כשהיו מכניסים את התינוק ללמוד, והמנהג היה שבשבועות עם עלות השחר היו מכניסים התינוק ללמוד יעו"ש הסדר (הובאו הדברים בסידור וילנא עמוד קע"ט). וחלק מהסדר היה שהיה אוכל התינוק עוגה שעליה פסוקים ושמות, וכן ביצה קלופה שעליה היה כתוב פסוק, יעו"ש כל הסדר.

ב] והריעב"ץ בספר מגדל עוז (בתחילת הספר) הפליג בשבח המנהג, (וכתב שמאז שביטלו המנהג אין הילדים מצליחים בתורה כמקודם יעו"ש), ומ"מ תמה איך מותר לאכול עוגה שכתובים עליה שמות ופסוקים, הרי יש בזה משום איסור מחיקת השם, והסיק שבמקום שלא נהגו כך אין לנהוג כן (באכילת העוגה והביצה).

ויתכן לומר בביאור מנהג הקדמונים, ע"פ מה שדנו האחרונים בדין מחיקת השם כשאנו דרך השחתה (ע' ב"י יו"ד סוף סימן רע"ו, ובשדי חמד ח"ד מעמוד 91 בארוכה), ואם נימא שאין איסור במחיקת השם כשאנו דרך השחתה, י"ל שגם כאן הוי דרך תיקון, שהלא אדרבה באכילת העוגה עם הפסוקים וכו' ישנה סגולה שיפתח לב התינוק בתורה, וכמ"ש ברוקח שם. וצ"ע.

ג] יש לעיין עוד בענין אכילת הביצה, דהנה פשוט שהביצה היתה נקלפת מערב יום טוב, ואז היו כותבים עליה את הפסוק "ויאמר אלי וכו' בטנך תאכל", ולכאורה מדוע אין לחוש בזה לאיסור אכילת ביצה קלופה שעבר עליה הלילה שיש בזה משום סכנה, וכדאיתא בנדה (דף יז.). והנה באחרונים דנו אם האיסור הוא על ביצה חיה או מבושלת (ע' מה שהובא בזה בספר שמירת הגוף והנפש סימן ג'). ולכאורה מדברי הרוקח כאן יש ראייה שאין איסור בביצה מבושלת קלופה.

אולם יש לרדן דביצה שנכתב עליה נשתנתה מצורתה (וכמו שכתבו האחרונים לענין ביצה שערכו בה תבלין וכדומה), ושוב אין בה משום סכנה, וצ"ע בזה.

ד] ואמנם צ"ע מדוע לא חשו לאיסור מחיקה ביום טוב, ומצינו דנשאל על זה המהר"ם מרוטנברג, וכמ"ש במרדכי בשבת (סימן שס"ט), וז"ל: נשאל ר"מ על עוגות התינוקות שכותבים עליהם אותיות ותיבות, איך אוכלים אותם התינוקות ביום טוב, והשיב אי משום מוחק ליכא איסורא דאורייתא אלא במוחק על מנת לכתוב, ומיהו איסורא דרבנן איכא, ובתינוק אין לחוש דקטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין להפרישו היכא דלא ספינן ליה בידים, עכ"ל.

ה] ויש לרדן בדברי המרדכי בכמה ענינים, ראשית במה שנקט בפשיטות שיש בזה משום מוחק (ולגדול אסור לאכול העוגה, וכמו שפסק ע"פ דבריו, ברמ"א סימן ש"מ וכדלהלן, ואף קטן אין להאכילו בידים), לכאורה צ"ע דהנה לכאורה מהות מלאכת מחיקה בשבת היא הכשרת המקום לכתובה, וכמ"ש הרא"ש בשבת דלכן המוחק טשטוש דיו וכדומה חייב אף שלא מחק כתב, דמ"מ הכשיר מקום לכתוב עליו ב' אותיות, אשר לפי זה היה נראה לכאורה דאין מוחק אלא כשמוחק הכתב והנייר קיים, אולם כל שמכלה הכתב והנייר יחד אין זה מוחק כלל, אולם מדברי המהר"ם למדים אנו שאף שיתכן דלא מיקרי מלאכה הצריכה לגופה אלא במכשיר מקום לכתובה, מ"מ מוחק מיקרי בכל גווני ואסור לעשות כן על כל פנים מדרבנן, (וכמו שמצינו במלאכת מכבה, שאף שעיקר מלאכת כיבוי הוא הכנת פחם או פתילה מהובבת, מ"מ הוא מכבה גם כשחם על הנר או השמן וכדומה, וכמו שמפורש במשנה פרק כמה מדליקין).

ובשו"ת הר צבי בקונטרס טל הרים דין לענין המעשן ביום טוב, שבסוף הסיגריה שורף ע"י העישון את הנייר עם האותיות שעליו, והביא בזה מהגרש"ז אוערבאך זצ"ל שיש לאסור בזה אפי' שמכלה גם את הנייר, והוכיח כן מדברי המהר"ם וכו"ל, ועוד הוכיח הגרשז"א שיש להחמיר בזה ממה שדנו האחרונים האם מותר לפתוח ספר שכתובים על חודיו אותיות, (והאם אין בזה משום מוחק וכותב), והלא גם שם מוחק הנייר והכתב יחדיו, (עוד יש להוכיח לאסור בזה ממה שכתבו האחרונים שאסור לקרוע אריזה שכתובים עליה אותיות - ע' ביאור הלכה סימן ש"מ - וגם שם מכלה הנייר והכתב). ואמנם כתב שם בהר צבי בשם הגרשז"א שבאם יקשקש על

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

הכתב מבעוד יום שרי, דבמחיקת הקשקוש אין איסור אלא במכשיר מקום לכתובה, (יעו"ש עוד בהר צבי במש"כ בזה).

ונראה שכוונת הגרשז"א דעל כרחך ישנם ב' אופנים של איסור מוחק בשבת: (א) מוחק כתב. (ב) מכשיר מקום לכתובה. וא"כ כשמוחק אותיות אסור לעשות כן גם כשמכלה הנייר, משא"כ במחיקת קשקוש וכדומה כל איסורו הוא רק בהכשרת מקום לכתובה ובלי זה אין כאן מחיקה כלל. (ולא קשה להבין איך ב' אופנים נכללו במלאכת מוחק, דבמלאכות שבת שנאסרו בה אבות ותולדות מצינו שמלאכה אחת כוללת אופנים שונים, וכמו שמלאכת בונה כוללת איסור עשיית אהלי קבע וגיבון גבינה וכדו').

1 ע' בערוך ערך קלר ג', שר"א הקליר נקרא בשם זה על שם העוגה שעליה היו קמיעות, (שנקראה בשם קלר), שלאחר שאכלה התחכם.

2 בענין זה יעוין בפירוש רש"י והרע"ב על המשנה באבות (סוף פרק חמישי) בן חמש למקרא, שכתבו שבפסוק "שלש שנים יהיה לכם ערלים" וכו' נרמז שבשלש שנים הראשונות של התינוק הרי הוא כערל (היינו רק אוכל וישן וכו'), ובשנה הרביעית שמתחיל ללמוד את אותיות הא' ב' של התורה הקדושה נאמר עליו "ובשנה הרביעית יהיה כל פרוי קודש הלולים לה", ובשנה החמישית תאכלו את פרוי"ו וכו'. (ואמנם במש"כ שבשנה החמישית למד הילד כבר מקרא, פסק השו"ע שלא כדבריהם, דז"ל השו"ע ביו"ד סימן רמ"ה סעיף ח': מכניסים התינוקת להתלמד בן חמש שנים שלימות, ובפחות מכאן אין מכניסים אותם).